

Bezuinigingen

In Nederland beginnen zich de contouren af te tekenen van een „no nonsense”-beleid. De houding van de regering blijkt verhard, hetgeen tot uitdrukking komt in drastische bezuinigingen bij teruglopende economische bedrijvigheid en ook in de verscherpte controle op belastingfraude en allerlei grijs en grauw gedrag. Hiertegen zijn bedenkingen aan te voeren van economische, politieke en morele aard.

Bij de economische bedenkingen kan worden gewezen op de belangrijke invloed die de toekomstverwachtingen momenteel uitoefenen op het ruilverkeer. Vaak zonder dat reële veranderingen aanwijsbaar zijn, voltrekken zich in de economie turbulente ontwikkelingen en doen zich abrupte marktbevingen voor. Deze verhoogde werking van psychologische factoren leidt in geval van bezuinigingen tot ongunstige bijverschijnselen. Het geeft nieuw voedsel aan het bestaand pessimisme, dat negatief uitwerkt op het particulier initiatief.

Waarschijnlijk is het zo dat het keynesiaanse macrobeleid ten onrechte is gehanteerd in de jaren zestig en een groot deel van de jaren zeventig. Nu echter de omstandigheden na drastische wijzigingen keynesiaans beleid lijken te rechtvaardigen, gaan wij over op een beleid dat de koopkrachtige vraag niet stimuleert.

Ook vanuit politiek gezichtspunt lijken bezuinigingen, die neerkomen op het terugdraaien van ontwikkelingen, twijfelachtig en mogelijk zelfs enigszins naïef. Om dit te verduidelijken is het nodig enige aandacht te schenken aan het politieke mechanisme dat de opkomst van de welvaartsstaat mogelijk heeft gemaakt.

Het democratische bestel werkt vrij goed wanneer de kosten en de voordelen van overheidsmaatregelen breed zijn gespreid over de bevolking. Het is dan waarschijnlijk dat in politiek opzicht wordt gestreefd naar een beslissing die met een grote meerderheid wordt genomen. Immers, uit overwegingen van concurrentie zullen de politieke partijen proberen de voorstellen op zodanige wijze trachten te rechtvaardigen dat het zo min mogelijk stemmen bij de verkiezingen zal kosten.

Wanneer het beleid echter ten goede komt aan een betrekkelijk klein deel van de

bevolking, gaat dit verhaal niet langer op. Bij de opbouw van de welvaartsstaat is voor dit probleem een oplossing gezocht door stemmen te ruilen. Het houdt in dat een meerderheid wordt gezocht door een programma samen te stellen dat bestaat uit een reeks van uiteenlopende beleidspunten die voor allerlei verschillende groepen iets leuks bevat. De aandacht heeft zich daarbij heel eenzijdig gericht op de uitgavenkant van de collectieve sector: belangengroepen, die zich manifesteren in de media om hun wensen kracht bij te zetten; politici, die hun inventiviteit trachten te bewijzen door „vergeten” groepen te ontdekken. Alleen de belastingbetaler geniet geen belangstelling: hij blijft ongeorganiseerd en is bovendien politiek niet bruikbaar voor stemmenruil, omdat de lasten van de overheidsmaatregelen dun over de bevolking worden uitgesmeerd.

Op den duur, na vele dun gespreide lastenverzwaringen, is de kans groot dat een dergelijke klandizie-politiek leidt tot een verstoring van het politieke evenwicht. De omvang van de collectieve sector is dan meer toegenomen dan in overeenstemming is met de individuele voorkeuren. Als dat nu in Nederland het geval zou zijn, kan dan een oplossing worden bereikt door het ontwikkelingspad met behulp van jaarlijkse bezuinigingsronden in omgekeerde richting af te lopen? Het valt te verwachten dat de terugtocht bijzonder moeizaam zal verlopen. De reeds bestaande belangenorganisaties, die aard- en nagelvast zijn verbonden aan de welvaartsstaat, zullen de overheid hinderen bij iedere stap. Iedere bezuiniging zal worden beantwoord met pogingen de publieke opinie daartegen te mobiliseren. Het politiek mechanisme zal zich keren tegen de regeringspartijen: een rij van ontevreden groepen resulteert in het gevaar van stemmenverlies.

Maatschappelijke verschijnselen, zoals wetsontduiking, belastingfraude en burgerlijke ongehoorzaamheid, zijn niet alleen een indicatie van verstoring van het politieke evenwicht, maar duiden ook op een ernstig moreel vraagstuk. De steeds meer voorkomende overtredingen van de spelregels, die wij gezamenlijk op democratische wijze hebben ingevoerd, wijzen op een wei-

gering de status quo te handhaven. De mening is wijd verbreid dat de regeling van de onderlinge betrekkingen door middel van rechten en plichten niet meer klopt. Het bevordert dat opportunistische overwegingen de overhand krijgen onder het motto: „Pik in, het is winter”.

Reeds in de jaren dertig heeft Knight er op gewezen dat verzwaring van sancties een dubieuze oplossing is voor dit vraagstuk. De onderdrukking van zwart, grijs en grauw gedrag houdt het gevaar in dat een sociale loopgravenoorlog ontstaat. Vanuit dat gezichtspunt is het machtsvertoon dat de overheid onlangs heeft ten toon gespreid bij overvallen van banken en ondernemingen heel bedenkelijk.

Ook de bezuinigingen, zoals zij worden doorgevoerd, leiden tot ernstige problemen op het morele vlak. Het rode potlood schrapt verwachtingen die de overheid zelf heeft gewekt, het doorkruist idealen die zij heeft gedeeld, en het zet een streep door activiteiten waarvan zij veelal heeft erkend dat zij nuttig waren. Te veel wordt het beleid gezien als een financiële operatie, die wordt gerechtvaardigd door een verwijzing naar de hoogte van het financieringstekort (dat overigens in hoofdzaak door Nederlands kapitaal is gedekt). Te weinig wordt perspectief geboden, alternatieven aangedragen, mensen geactiveerd. In plaats daarvan ontstaan boekhouderige discussies over rekenfouten die de geraamde omvang van de ontslagen beïnvloeden. Het beleid van de overheid, financieel navelstarend en verder zonder een sprankje fantasie, leidt zo naar een moreel failliete samenleving.

P.H. Admiraal